

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΗΦΙΣΙΑΣ ΑΓΙΑΡΟΥΣΙΟΥ και ΩΡΩΠΟΥ

ΕΠΙΘΟΡΙΑΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

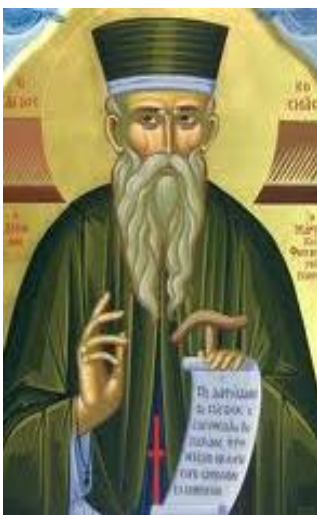
ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ
ΠΕΤΡΟΥ και ΠΑΥΛΟΥ ΠΕΝΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

www.agioiapistoloi.gr e-mail: naos@agioiapistoloi.gr τηλ. 210 8027738

ΚΥΡΙΑΚΗ 18^η Μαΐου 2012

Αδριανού και Ναταλίας των Μαρτύρων

έτος 5ον Τεύχος 216

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

1. **6:30 μ.μ.** Πανηγυρικός εσπερινός μετά Θείου κηρύγματος. Αγίου Φανουρίου. Ευλογία πιτών.
2. Δευτέρα 27 Αυγούστου **7-9:30 π.μ.** Όρθρος και Θ. Λειτουργία. Αγίου Φανουρίου.
6:30 μ.μ. Παράκληση στον Άγιο Φανούριο και ευλογία πιτών.
3. Τετάρτη 29 Αυγούστου **7-9:30 π.μ.** Όρθρος και Θ. Λειτουργία. Αποτομή της τιμίας κεφαλής του Προδρόμου και Βαπτιστού Ιωάννου.
4. Πέμπτη 30 Αυγούστου **7-9:30 π.μ.** Όρθρος και Θ. Λειτουργία. Αγίου Αλεξάνδρου.
5. Παρασκευή 31 Αυγούστου **7-9:30 π.μ.** Όρθρος και Θ. Λειτουργία. Κατάθεση Τιμίας Ζώνης της Υπεραγίας Θεοτόκου.

Ο Κοσμάς ο Αιτωλός, μοναχός, υπήρξε διδάσκαλος και φωτιστής του Γένους, εθνομάρτυρας και άγιος της Εκκλησίας. Καμιά προσωπικότητα των χρόνων της δουλείας δεν έχει απασχολήσει τόσο πολύ την επιστήμη, τη λογοτεχνία και τη θεολογία, όσο ο Πατροκοσμάς, όπως επικράτησε να ονομάζεται από τα πλατιά λαϊκά στρώματα. Ανήκει στις φωτισμένες μορφές, που προετοίμασαν το Γένος για την παλιγγενεσία του. Η εμφάνιση του συνέπεσε με μια κρίσιμότερη περίοδο της ιστορίας του δούλου Γένους. Τον 18ο αιώνα συντελείται η ανασυγκρότηση του ελληνισμού σε όλους τους τομείς. Μέσα στο προστατευτικό πλαίσιο της εθναρχούσας Εκκλησίας διατήρησε την ακεραιότητα του και μπόρεσε να επιβιώσει στους ιδιαίτερα δύσκολους 16ο και 17ο αιώνες.

Γεννήθηκε το 1714 στο Μέγα Δένδρο (κατ' άλλους στον Ταξιάρχη), της επαρχίας Αποκούρου της Αιτωλίας. Το Μέγα Δένδρο δέχεται ως τόπο καταγωγής του ο πρώτος βιογράφος και σύγχρονος του Νικόδημος ο Αγιορείτης. Έμαθε τα πρώτα γράμματα στο ιεροδιδασκαλείο του Λύτσικα στη Σιγδίτσα της Παρνασσίδος και στη μονή Αγίας

Παρασκευής στα Βραγγιανά των Αγράφων. Δίδαξε ως «υποδιδάσκαλος» στη Λομποτινά Ναυπακτίας και σε άλλα χωριά. Επιθυμώντας να λάβει μίαν ανώτερη παιδεία πήγε στην Αθωνιάδα Σχολή (μονή Βατοπεδίου) γύρω στο 1750, όπου είχε δασκάλους τον Παν. Παλαμά, τον Ευγένιο Βούλγαρη και τον Νικ. Τζαρτζούλη.

Στο Άγιο Όρος επιδόθηκε στην άσκηση και τη μελέτη της Αγίας Γραφής και των εκκλησιαστικών Πατέρων. «Μελετώντας το άγιον και ιερόν Εύαγγέλιον -έλεγε στο κήρυγμα του- εύρον μέσα πολλά και διάφορα νοήματα, τα οποία είναι όλα μαργαριτάρια, διαμάντια, θησαυρός, πλούτος, χαρά, ευφροσύνη, ζωή αιώνιος». Μολονότι το περιεχόμενο της παιδείας του δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια, από το κήρυγμα του συνάγεται ότι είχε μια βαθιά εκκλησιαστική γνώση και μια επαρκή γενικότερη «θύραθεν» παιδεία. Γνώριζε καλά Ελληνικά, έμαθε ξένες γλώσσες («Εβραϊκά, Τουρκικά, Φράγκικα») και δείχνει κάποια άνεση στη χρήση και της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Άλλωστε, και μετά τη φοίτηση του στην Αθωνιάδα, ως μοναχός μπορούσε να συνεχίσει την κατάρτιση του «κατ' ιδίαν» («... έφθειρα την ζωήν μου εις την σπουδήν σαράντα πενήντα χρόνους... τα βάθη της σοφίας ήρεύνησα» -θα ομολογήσει). Το 1759 έγινε μοναχός στη μονή Φιλόθεου. Τότε άλλαξε το κοσμικό του όνομα Κώνστας με το μοναχικό Κοσμάς.

Στον χώρο της μετανοίας του φλεγόταν από τον πόθο να βοηθήσει το υπόδουλο Γένος, συμβάλλοντας στον κατά Θεόν φωτισμό του. «Ακούοντας και εγώ, αδελφοί μου -θα πει αργότερα-τούτον τον γλυκύτατον λόγον, όπου λέγει ο Χριστός μας, να φροντίζωμεν και δια τους αδελφούς μας, μ' έτρωγεν εκείνος ο λόγος μέσα εις την καρδίαν τόσους χρόνους, ωσάν το σκουλήκι, όπου τρώγει το ξύλον... Όθεν άφησα την Ιδικήν μου προκοπήν, το ιδικόν μου καλόν, και εβγήκα να περιπατώ από τόπον εις τόπον και διδάσκω τους αδελφούς μου». Και αλλού θα συμπληρώσει: «Επειδή το Γένος μας έπεσεν εις αμάθειαν, είπα: Ας χάση ο Χριστός εμένα, ένα πρόβατον, και ας κερδίση τα άλλα. Ίσως η ευσπλαγγία του Θεού και η ευχή σας σώση και εμένα».

Στα τέλη του 1760, πιθανότατα, πήγε στην Κωνσταντινούπολη και έλαβε άδεια και ευλογία του οικουμενικού πατριάρχη Σωφρονίου Β', για να αρχίσει το ιεραποστολικό του έργο, το οποίο συνέχισε για μια περίπου εικοσαετία και το επισφράγισε με το μαρτύριο του.

Ο Κοσμάς πραγματοποίησε τέσσερεις ή κατ' άλλους τρεις περιόδους, σε όλο τον ελλαδικό χώρο. Οι πορείες του δεν μπορούν να οριστούν με ακρίβεια. Διάφορες «ενθυμήσεις» εκκλησιαστικών βιβλίων, τοπικές παραδόσεις και οι επιστολές του βεβαιώνουν ότι περιόδευσε τα μέρη της Κωνσταντινούπολης, τη Θράκη, το Άγιο Όρος, τη Στερεά Ελλάδα, την Αχαΐα, τη Θεσσαλία, τη Μακεδονία, την Ήπειρο, τα νησιά του Αιγαίου και Ιονίου, τμήμα της Σερβίας και τη Βόρειο Ήπειρο, όπου υπήρχε ελληνικό στοιχείο. Κήρυττε σε πόλεις και χωριά, σε ορεινές και απομονωμένες περιοχές, αφηφώντας μόχθο και κινδύνους. Παρά την ηπιότητα και πατρικότητα του κηρύγματος του, που έβρισκε μεγάλη λαϊκή ανταπόκριση, δεν έλειψαν οι αντιδράσεις. Τους πλουσίους και κάθε είδους δυνατούς προκαλούσε ο λόγος του να δώσουν «το άδικον οπίσω»: πολλούς από τους κοτζαμπάσηδες ο λόγος του για δικαιοσύνη- τους Ενετούς και το επτανησιακό αρχοντολόι η ρωμαϊκή παράδοση, που αυτός εκπροσωπούσε· και τέλος τους Εβραίους η μεταφορά, με ενέργειες του, του παζαριού από την Κυριακή στο Σάββατο και οι λαϊκές αντιεβραϊκές παραδόσεις, που χρησιμοποιούσε. Η επιβουλή των Εβραίων εναντίον του έγινε ο μεγαλύτερος κίνδυνος του: «Να τον παρακαλέσετε (τον Χριστό) -έλεγε-να με φυλάγη από τις παγίδες του Διαβόλου και μάλιστα των Εβραίων, όπου εξοδιάζουν χιλιάδες πουργιά δια να με

θανατώσουν». Στις 2 Μαρτίου 1779 έγραφε στον λόγιο αδελφό του Χρύσανθο: «Δέκα χιλιάδες Χριστιανοί με αγαπήσι και ένας με μισεί. Χίλιοι Τούρκοι με αγαπήσι και ένας όχι τόσο. Χιλιάδες Εβραίοι θέλουν τον θάνατον μου και ένας όχι». Οι Εβραίοι τον συκοφάντησαν ότι δῆθεν ήταν ὄργανο της Ρωσίας και υποκίνησε επανάσταση. Ενώ κήρυσσε στο χωριό Κολικόντασι του Βερατίου, συνελήφθη με εντολή του Κουρτ πασά, στις 23 Αυγούστου 1779, και την επομένη κρεμάστηκε από δέντρο στις όχθες του ποταμού Άσος, χωρίς καμιά δίκη και καταδικαστική απόφαση. Το σώμα του γυμνώθηκε και ρίχτηκε στον ποταμό, απ' όπου το ανέσυρε ύστερα από τρεις μέρες ο εφημέριος του χωριού και το έθαψε στον ναό του.

Απέβλεπε στην αναζωπύρωση του πατερικού φρονήματος, για την επανεύρεση των υπαρκτικών θεμελίων του Γένους. ΓΓ αυτό έκανε συνεχώς έκκληση στην ορθόδοξη συνείδηση του λαού: «Έμαθα -έλεγε- πώς με την χάρη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και Θεού δεν είσθene Έλληνες (δηλ. ειδωλολάτρες), δεν είσθene ασεβείς αιρετικοί άθεοι, αλλ' είσθene ευσεβείς ορθόδοξοι Χριστιανοί, πιστεύετε και είσθene βαπτισμένοι εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος και είσθene τέκνα και θυγατέρες του Χριστού μας...». Η δική του (δια)φωτιστική προσπάθεια διαφοροποιούνταν ριζικά από εκείνη των δυτικόφρονων Διαφωτιστών της εποχής και επεδίωκε να προφυλάξει τον λαό από τη σύγχυση των διαφόρων προπαγανδών, που άρδευαν κατακλυσμικά τη συνείδηση του: «Όλες οι πίστες -ήταν το κήρυγμα του Πατροκοσμά- είναι ψεύτικες, κάλπικες, όλες του Διαβόλου. Τούτο εκατάλαβα αληθινόν, θείον, ούράνιον, σωστόν, τέλειον και δια λόγου μου και δια λόγου σας, πως μόνη η πίστις των ευσεβών και ορθοδόξων Χριστιανών είναι καλή και αγία...». Το κήρυγμα του, τριαδοκεντρικό οπωσδήποτε, εστιάζεται συχνά στο πρόσωπο του Χριστού, αφού το «κινδυνευόμενον και προκείμενον» ήταν η χριστιανική (ορθόδοξη) υπόσταση του Έθνους. Ο Χριστός είναι για τον Κοσμά «ὁ γλυκύτατος αὐθέντης και δεσπότης». Χρυσσοστομικές εξάρσεις στον λόγο του είναι συχνές: «Άνίσως, αδελφοί μου, και ήταν δυνατόν να ανεβώ εις τον ούρανόν, να φωνάξω μίαν φωνήν μεγάλην, να κηρύξω εις όλον τον κόσμον πώς μόνος ὁ Χριστός μου είναι Υιός και Λόγος του Θεού και Θεός αληθινός και ζωή των πάντων, ήθελα να το κάμω».

Το κήρυγμα του δεν ήταν άχρωμη ηθικολογία, αλλά θεολογία, πατερικό στην ουσία του και δογματικό παρά την απλότητα του. Προέβαλλε το ορθοδοξοπατερικό ήθος μέσα από τον ρεαλισμό της εν Χριστώ σωτηρίας. Ζητούσε καθαρότητα της καρδιάς, για να μπορεί να βλαστήσει ο Θεός σπόρος (πρβλ. Λουκ, η' 5 κ.εξ.) και μετοχή στα μυστήρια της Εκκλησίας. Γι' αυτό έστηνε έναν ξύλινο σταυρό (πολλοί από αυτούς έχουν σωθεί) και δίδασκε στη σκιά του, καλώντας τον λαό στα μυστήρια (ευχέλαιο, εξομολόγηση, Θεία Ευχαριστία). Από την ορθόδοξη παράδοση προχωρούσε στο ορθόδοξο ήθος, προβάλλοντας την τριάδα των αρετών: ταπεινώση, συγχωρητικότητα, αγάπη, ως θεμέλιο της εκκλησιαστικής κοινωνικότητας. Ζητούσε από τον Θεό να «φύτευση και να ριζωση εις την καρδιαν (των ακροατών του) την ειρήνην, την αγάπην, την όμόνοιαν, την πραότητα, την θερμήν πίστιν, την όρθήν εξομολόγησιν». Οικοδομούσε, έτσι, τον σύνδεσμο ατομικότητας και κοινωνικότητας μέσα στο εκκλησιαστικό σώμα.

Ο Πατροκοσμάς υπήρξε απόστολος όχι μόνο της Ορθόδοξης πίστης, αλλά και της ελληνικής παιδείας. Σ' αυτό το σημείο δεν έλειψαν οι αντιφατικές κρίσεις και ιδεολογικές ακόμη χρήσεις των λόγων του. Την παιδεία συνδύαζε με τον φωτισμό του

ανθρώπου και γι' αυτό θεωρούσε αμάρτημα την αδιαφορία απέναντι της: «Αμαρτάνετε πολύ να τα αφήνετε (=τα παιδιά) αγράμματα και τυφλά, και μη μόνον φροντίζετε να τους αφήσετε πλούτη και υποστατικά, και μετά τον θάνατο σας να τα τρων και να τα πίνουν και να σας όπισσολογούν (κατηγορούν; δυσφημούν;). Καλύτερα να τα αφήσετε φτωχά και γραμματισμένα, παρά πλούσια και αγράμματα». Η παιδεία όμως, που αυτός συνιστά, είναι η παιδεία του Γένους, ελληνική. Δεν τον κινεί κάποιος εθνικιστικός σωβινισμός στο αίτημα αυτό, αλλά η ιστορία του Γένους. Μιλεί για την παιδεία των Πατέρων, η οποία ως γνήσια ζήτηση της αλήθειας (φιλοσοφία) ανοίγει τον δρόμο προς το Ευαγγέλιο, τον λόγο της σωτηρίας, «Ἡ Εκκλησία μας -λέγει- είναι εις την ἑλληνικήν. Και αν δεν σπουδάσης τα Ἑλληνικά, δεν ἠμπορεῖς να καταλάβῃς ἐκεῖνα πού ομολογεῖ ἡ Εκκλησία μας». Για να περιορίσει και να εξαφανίσει από τους Ἕλληνες τη χρήση του βλάχικου ἢ αρβανίτικου γλωσσικού ιδιώματος, θα φθάσει σε σημείο να δηλώσει: «Ὅποιος χριστιανός, ἄνδρας ἢ γυναῖκα, ὑπόσχεται μέσα εις τὸ σπῖτι του να μη κουβεντιάῃ Ἀρβανίτικα, ἀς σηκωθῆ ἐπάνω να μου εἴπῃ και να πάρω ὅλα του τα αμαρτήματα εις τὸν λαιμόν μου ἀπὸ τὸν καιρόν ὅπου ἐγεννήθηκε, ἕως τώρα, και να βάλω ὅλους τοὺς χριστιανούς να τὸν συγχωρέσουν...».

Ἡ παιδεία που διέδιδε ὁ Πατροκοσμάς ἀπέβλεπε στὴν ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους. Ὅπως ἔγραφε στους Παργίους, τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο που θα ἴδρυσαν, ἔπρεπε να συντελέσει «εις τὴν διαφύλαξιν τῆς πίστεως και ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος». Ἦταν μια παιδεία που ἀνταποκρινόταν στις ἀμεσες ἀνάγκες τοῦ δούλου Γένους και διαφοροποιούνταν ριζικὰ ἀπὸ ἐκείνη των δυτικοπληκτῶν και τα «ἀθεα γράμματα» μερικῶν Διαφωτιστῶν. Τὸ αυθεντικὸ πατερικὸ φρόνημα τοῦ ἀποτυπώνουν τα λόγια του: «Αἱ πολλαὶ Ἐκκλησιαὶ οὔτε διατηροῦν, οὔτε ἐνισχύουν τὴν πίστιν μας, ὅσον και ὅπως πρέπει, εἰάν οἱ εις Θεὸν πιστεύοντες δεν εἶναι φωτισμένοι ὑπὸ των παλαιῶν και νέων Γραφῶν. Ἡ πίστις μας δεν ἐστερεώθη ἀπὸ ἀμαθεῖς Ἁγίους, ἀλλὰ ἀπὸ σοφοὺς και πεπαιδευμένους, οἵτινες και τὰς ἁγίας Γραφὰς ἀκριβῶς μας ἐξήγησαν και δια θεοπνεύστων λόγων ἀρκούντως μας ἐφώτισαν...». Πάνω σε παρόμοιες θέσεις τοῦ Πατροκοσμά, φαίνεται, στηρίχθηκε ἡ ἀποψη ὅτι γκρέμισε στὴ Χειμάρρα ἐκκλησίες, για να γίνουν σχολεῖα. Δεν εἶναι ὁμως ἀπίθανο, ερειπωμένες και ἐγκαταλελειμμένες ἐκκλησίες να ὀριζε να τις μετατρέψουν σε σχολεῖα. Τὸ σχολεῖο ὁμως τοῦ Κοσμά ἦταν προέκταση τῆς Ἐκκλησίας: «Ἀπὸ τὸ σχολεῖο μανθάνομεν, τὸ κατὰ δύναμιν, τί εἶναι Θεός, τί εἶναι ἡ Ἁγία Τριάς, τί εἶναι ἄγγελοι, τί εἶναι ἀρχάγγελοι, τί εἶναι δαίμονες, τί εἶναι παράδεισος, τί εἶναι κόλασις, τί εἶναι αμαρτία, ἀρετὴ. Ἀπὸ τὸ σχολεῖον μανθάνομεν τί εἶναι Ἁγία Κοινωνία, τί εἶναι Βάπτισμα, τί εἶναι τὸ ἅγιον Εὐχέλαιον, ὁ τίμιος γάμος, τί εἶναι ψυχὴ, τί εἶναι κορμί, τα πάντα ἀπὸ τὸ σχολεῖον τα μανθάνομεν». Ἐβλεπε, συνεπῶς, τὸ σχολεῖο ὡς νὰ τῆς ἀληθινῆς γνώσης και θεοκεντρικῆς παιδείας. Ὁ διαφωτισμὸς τοῦ Πατροκοσμά ἦταν ὀρθοδοξοκεντρικὸς. Τὸ παιδευτικὸ τοῦ πρότυπο ἦταν ὁ Θεάνθρωπος, ὄχι ὁ κατὰ κόσμον σοφός, ἀλλ' ὁ θεοῦμενος. Πλήρης ἡ ταύτιση τοῦ με τοὺς συγχρόνους τοῦ Κολυβάδες. Ὡς φωτιστὴς τοῦ Γένους δεν μπορεῖ να τοποθετηθεῖ δίπλα στους δυτικόφρονες, ἀλλὰ δίπλα στον Βούλγαρι και τὸν Νικόδημο τὸν Ἁγιορείτη. Ὁ ζήλος τοῦ για τὴν παιδεία των ὁμοεθνῶν τοῦ φαίνεται ἀπὸ τα ἴδια τα ἔργα του. Στον ἀδελφὸ τοῦ Χρῦσανθο ἔγραφε (1779) ὅτι ἴδρυσε 10 ἑλληνικὰ σχολεῖα και 200 για τα κοινὰ γράμματα (δημοτικά), στις 30 ἐπαρχίες που εἶχε ἐπισκεφθεῖ.